

Intiimiyden uudet normit: Monisuhteisuus haastaa uuskunniallisuuden?

Keskustelijat: Oik.yo. Juulia Jyränki (HY, naisoikeus), FL Jenny Kangasvuo (OY, kulttuuriantropologia), OTK, VT Helena Jokila (naisoikeus), FT Antu Sorainen (HY, naistutkimus).

Hyvän suhteen normi?

Miksi 2000-luvun lesbo- ja homoyhteisöt haluavat uuskunniallisuutta, avio-oikeuksia ja parisuhteita? Yhdysvaltalainen kulttuurintutkija Laura Kipnis väittää pamfletissaan *Avioliiton ansa* (2005), että rakkaudesta, parisuhteesta ja avioliitosta muodostuva kolmiyhteys jäsentää vallitsevia suhdeoletuksia yksilöllisistä ratkaisuista riippumatta – vaikka muutamat kapinalliset onnistuisivatkin solmimaan suhteita normiohjailusta riippumattomin tavoin.¹

Kipnisin mukaan luovomme vapaaehtoisesti sekä seksuaalisista että seksittömyyteen liittyvistä mahdollisuuksista, sillä hyvän suhteen normi vaatii, että seksiä saman ihmisen kanssa harjoitetaan useammin kuin neljä kertaa vuodessa. Myös uskollisuutta kiristetään kumppanilta kuin työpanosta palkansaajilta. Niitä parisuhteissa kärvisteleviä ihmisiä, jotka kaipaivat muitakin seksuaalikumppaneita, pelotellaan sinkkuelämän ankeudella. Avioliitosta ja muista parisuhteista tulee uurastusta ja tuotantolaitoksia,

¹ Laura Kipnis puhui kirjastaan *The Female Thing: Dirt, Sex, Envy, Vulnerability* (2006) Kristiina-instituutissa Pornoakatemia kutsumana 17.10.2007. Kipnis on herättänyt huomiota myös pornografian kulttuurikriittisesti käsittelevällä teoksellaan *Bound and Gagged: Pornography and the Politics of Fantasy in America* (1996).

“Petti? Miten niin petti?”
Mitä hän nyt kuivittellee?”

Pirkko Saisio: Punainen erokirja

joiden tarkoituksena on pitää niin queer- kuin heteroparitkin *status quo* -koneiston kahleissa.

Jos seuraamme Kipnisin ajatuskulkua, modernin rakkauden normaalitila näyttää olevan kotiaresti. Pornoakatemia-tutkimusprojektin ja *Speaking the Unthinkable* -tutkijakollektiivin jäsenistä koostuva ryhmä kokoontui pohtimaan yksiavioisuuden normia erilaisista näkökulmista.

OSA I: Käsitteet ja elämä

Uskottomuus ja pettäminen

Antu: Käsitteet liikkuvat ja tekevät aina jotakin – ne ovat siten läpikotaisin poliittisia. Käsitteiden merkityksistä

SQS
01/07

62

Pervopeili
puheenvuorot

Jokila,
Jyränki,
Kangasvuo,
Sorainen

käydäänkin jatkuvia valtataisteluja. Mikä teistä näyttää tärkeältä ihmisten välisiä seksuaalisuhteita järjestävien käsitteiden osalta?

Juulia: Suomen kielessä on kaksi samaa tarkoittavaa sanaa, joilla kuitenkin on ihmissuhteista puhuttaessa täysin eri viittausala: uskollisuus ja lojaalisuus. Uskollisuus viittaa nimenomaan seksuaaliseen yksiavioisuuteen, esimerkkinä ”uskollinen vaimo”. Lojaaliudella taas ymmärretään ei-seksuaalista uskollisuutta. Henkilö on valinnut puolensa ja pysyttelee siellä suhdanteista riippumatta, kuten ”työntantajalle lojaali alainen”. Kun käsitteet siirtää parisuhteen sisälle, huomaa, että ”lojaali puoliso” herättää erilaisia mielleyhtymiä kuin ”uskollinen puoliso”. Lojaaliuteen sisältyy ystävyyslementti, joka seksuaaliomistukseen palautuvasta uskollisuudesta puuttuu.

Jenny: Sekä uskottomuuden että pettämisen käsitteet ovat häiritsevän seksualisoituneita, vaikka kumpikaan käsite ei ilmisällöltään viittaa seksiin. Uskottomuuden vastakohta, uskollisuus, on kuitenkin vähemmän seksualisoitunut: ihminen voi olla uskollinen omille periaatteilleen, koira voi olla uskollinen isännälleen, fanit voivat olla uskollisia idoleilleen. Ystävälleen tai sisarelleen ei voi olla ”uskoton”, ainakaan, joskin häntä toki voi ”pettää”.

Juulia: Uskottomuuden synonyymejä ovat myös ”syrjähyppy” ja ”vieraissa käyminen”. Kummassakin käsitteessä olennaista on raja, jonka ne piirtävät oman ja vieraan reviirin välille. Uusia ilmauksia ovat ”rinnakkaissuhde” ja ”sivusuhte”, jotka näennäisesti luopuvat moraalista painolastista, mutta jotka kuitenkin viittaavat yhden suh-

teen ensisijaisuuteen ja siitä poikkeamiseen.

Jenny: Uskottomuuden ja pettämisen käsitteiden voi nähdä rakentavan yksiavioisuutta, olevan osa yksiavioisuuden logiikkaa, jonka vastaisia ajatukset rinnakkais- ja sivusuhteista ovat. Yksiavioisuus on niin voimakas ja itsestään selvä normi, että yleisesti ottaen parisuhteessa siitä ei tarvitse edes neuvotella.

Juulia: Uskollisuuskin on eräänlainen ”ellei toisin sovita”-konstruktio, johon sopijat katsovat voivansa ilman eri määräyksiä perustellusti luottaa. Pettämisellä on myös käsitteellinen yhteys juridiseen ”petos”-sanaan. Käsite uskottomuus kalskahtaa synniltä, rikkeeltä uskoa ja siihen nojaavaa yksiavioista rakkausliittoa vastaan. ”Petos” kiinnittyy maallisempiin rikoksiin ja on parisuhdesopimusten kieltä. Myös juridisen petos-käsitteen yhtenä elementtinä on, että se tehdään käyttämällä hyväksi toisen erityistä luottamusta. Vanhakantainen käsite ”aviorikos” viittasi pikemminkin instituution kuin luottamuksen rikkomiseen.

Jenny: Mihin parisuhteen osapuolet loppujen lopuksi luottavat: kumppaniinsa vai normin pitävyyteen? Uskottomuus ja pettäminen ovat eufemistisia ilmaisuja sille, että yksiavioisen parisuhdeihanteen itsestäänselvyttä on rikottu siten, että ”jotain seksiin liittyvää” on tapahtunut yksiavioisen parisuhteen ulkopuolella. Mutta miksi nimenomaan seksuaalisuuden rajaamiseen vain yhteen suhteeseen tulee luottaa?

Helena: Luottamuspuhe voi tuottaa turvallisuutta. Se

voi esimerkiksi oikeuttaa suojaamattoman seksin monogaamisessa parisuhteessa. Kiinnostavaa olisikin pohtia tunteiden sidonnaisuutta seksuaalisuuden sääntöihin. Emotionaalisesti ladatut normit liittyvät käsitykseen maailman oikeasta järjestyksestä. Jos lähtökohtana pidetään ajatusta inhimillisen seksuaalisuuden perimmäisestä tai luonnollisesta monimuotoisuudesta, niin normien avulla tuotetaan järjestystä muutoin kaoottiseen (omni)seksuaalisuuteen.

Juulia: Seksuaalisessa merkityksessä käytettyinä uskottomuuden ja pettämisen käsitteet viittaavat siihen, että "intiimiys" olisi yhtä kuin seksuaalisuus. Koska seksi edustaa intiimiyttä, se muodostaa mittarin yhtäältä sille, kuka on tärkein ja läheisin ja toisaalta sille, kenen kanssa intiimiksi luokiteltu kanssakäyminen on hyväksyttävää ja mahdollista. Intiimiyden hierarkiassa alemmille asteille puolestaan sijoittuvat suhteet, joissa seksi ei sinetöi intiimiyttä.

Jenny: Onko seksuaalinen uskollisuus siis ainoa tapa luoda turvallisuutta? Mitä seksuaalisen uskollisuuden alle ylipäänsä kuuluu?

Juulia: Uskottomuuden idea edellyttää sitoutumista ajatukseen intiimiydestä kahden ihmisen muodostamana poissulkevana tilana. Tiedetyt asiat on rajattu joko vain tai ensisijaisesti parisuhdekumppanin kanssa toteutettaviksi: intiimiyden yksikkö on kaksikko. Näenkin parisuhteen seksuaaliperustaisena lojaaliuden lyhytlajina. Niin kauan kuin omistussuhde toiseen ihmiseen kestää, kestää myös lojaalius ja valmius tehdä kaikkensa toisen eteen. Suhteen päättymisen jälkeen ihmisistä tulee jälleen vieraita toisil-

leen. On kummallista, että ihmiset haluavat tehdä suuria juridisia ja taloudellisia sopimuksia – kuten mennä naimisiin tai ottaa asuntolaina – juuri seksuaaliperusteisesti. Vaihtoehtohan olisi, että he eläisivät moninaisemmissa suhdemuodostelmissa ja tekisivät suuret käytännön elämän ratkaisut vähemmän ailahtelevaisen sitoutumisen pohjalta. Samanaikaisesti suhteissa kärsitään parisuhdeväkivallasta, joka usein on irvikuva yhdelle ihmiselle omistautuneesta romanttisesta rakkaudesta. Rakkauslaulujen "Elän vain sinua varten" ja "Koskaan et muuttua saa" -tyyppiset teesit ovat parisuhdeväkivallan logiikkaa hyytävimmillään. Omistautuminen ja omistaminen ovat pelottavan lähellä toisiaan.

Helena: Heteroseksuaalisessa näkökulmassa uskollisuuden taustalla on usein implisiittisesti kristilliseen traditioon kytkeytyvä ymmärrys sukupuolten välisistä suhteista sekä "luonnollisesta" seksuaalisuudesta ja "oikeista" seksuaalisten tunteiden kohteista. Tästä näkökulmasta seksuaaliperustainen sitoutuminen on ymmärrettävää, jos ihmisen sosialisatio on tähdännyt monogaamisen heteroseksuaalisen identiteetin omaksumiseen, ja tämä tavoite on "onnistunut".

Antu: Mitä ymmärrätte monogamialla ja polygamialla?

Jenny: Antropologiassa monogamia ja polygamia ovat käsitteitä, joilla luonnehditaan kulttuurisia normeja ja avioliittojärjestelmiä, eikä niinkään ihmissuhdevalintoja. Siten suomalaiskontekstissa lienee mahdotonta olla polygaminen, riippumatta kumppaneiden määrästä. Monogamisessa avioliittojärjestelmässä ei välttämättä

toteuteta seksuaalista monogamiaa. Käyttäessäni sanaa "monogamia" viittaankin ensisijaisesti yksiavioiseen parisuhdeihanteeseen ja siihen, miten tätä ihannetta tai normia toteutetaan arjessa. Polygamian käsitettä on suomalaisessa ja länsimaisessa kulttuurissa vaikea käyttää sen takia, että se on monogamian ihanteen vastainen ja soveltuu paremmin termiksi, jolla voi luonnehtia "eksoottisten kansojen eriskummallisia tapoja" järjestellä ihmis- ja perhesuhteitaan.

Juulia: Juridisesti polygamia on moniavioisuutta ja merkitsee näin avioliittoa useamman kuin kahden ihmisen kesken. Tämä taas ei ole Suomen lain mukaan mahdollista. Avioliiton voivat solmia vain tietyn ikäiset, tietyn sukupuoliset ja tietyt muut ehdot täyttävät kaksi ihmistä.

Seksiradikaalien perintö ja vapauden kaiho

Antu: 1960–70-luvulla feministiset tiedostamisryhmät yrittivät purkaa Helenan mainitsemaa kristillistä traditiota ja vanhentuneena pidettyä avioliittoinstituutiota. Suzanne Broegger (1976) ja muut radikaalifeministit hyökkäsivät vahvasti myös rakkaus-diskurssia vastaan. He julistivat muun muassa, että avioliitto on institutionalisoitua kannibalismia ja suosittelivat kullekin feministille kymmenestä kahteenkymmeneen aviorikosta vuodessa.² 1980-luvun alussa puolestaan separatistiset feministilesbot sanoutuivat irti patriarkalisesta yhteiskunnasta taloudellisesti, sosiaalisesti ja seksuaalisesti, muuttivat metsäkommuuneihin ja tuomitsivat parisuhteet omistusoikeudellisena

² Mazarrella 1997, 80.

ajatteluna. Nykyään nuoret lesbot päinvastoin *haluavat* kuulua yhteiskuntaan sen kunniallisina jäseninä, siten että heillä on omilla ehdoillaan pääsy peruskansalaisoikeuksiin, kuten avioliittoon. Tämä 2000-luvun lesbo- ja homoyhteisöjen *uuskunniallisuus*³ heijastuu esimerkiksi ristiriitaan sateenkaariperheiden julkisuuskuvan ja "todellisuuden" välillä. Kun poliittinen tavoite eli sateenkaariperheen juridisesti validi asema on saavutettu, mitä tapahtuu, jos rekisteröity kumppani ryhtyy lesboretroilemaan 1970-lukulaisen moniavioisesti?

Juulia: Kokemukseni mukaan lesbokulttuurissa sarjamonogamian käsite on olevinaan ironinen, mutta samaan aikaan se on normi. Pienissä piireissä on mahdotonta elää seksuaalisesti moninaisempaa elämää ilman moraalittomuuden leimaa. Mahdollisuus rekisteröidä parisuhde on epäilemättä kasvattanut entisestään kuilua kunniallisten ja huonosti käyttäytyvien lesbojen välillä.

Jenny: Tutkimukseni mukaan lesbopiireissä mukana oleville bi-naisille on paljon vaikeampaa rikkoo yksiavioisuuden vaatimusta kuin pääasiallisesti heteroisissa sosiaalisissa piireissä liikkuvien bi-naisten, sillä lesbokulttuurissa enakkoluulo uskollisuuteen kykenemättömistä, hurjastelevista bi-naisista tulkitaan itsestään selvän kielteiseksi. Haastateltavieni mukaan bi-nainen määrittyy lesbokulttuurissa usein häilyväksi, mutta häilyvyys tarkoittaa sekä häilyvyyttä identiteetissä, eli sitoutumattomuutta lesboidentiteettiin, että olettamusta siitä, että "bi-nainen ei voi olla uskollinen". Valtakulttuurissa "uskottomat bi-naiset" sen sijaan voidaan nähdä myös kiehtovina. Siten bi-naisen

³ Vrt. Duggan (2003), joka puhuu uudesta homonormatiivisuudesta.

"mahdollisuus häilyä" – mitä häilyvyydellä sitten tarkoitetaan – on sidoksissa siihen sosiaaliseen ympäristöön, jossa hän pääasiallisesti toimii.⁴

Juulia: Lesbokulttuurissakin suhtautuminen uskollisuuteen on osin ristiriitaista. Yhtäältä ihmisten lojaalisuussuhteet ovat monimuotoisia, ja esimerkiksi entiset kumppanit voivat nauttia ei-seksuaalisperustaista lojaalisuusasemaa vahvemmin kuin ne, joiden kanssa parhaillaan eletään seksuaaliperustaisessa suhteessa.⁵ Toisaalta klisee siitä, että lesbokulttuuri ei tunne yhden yön juttuja, koska seuraavana aamuna ollaan jo suhteessa, kiinnittää seksin ja rakkaussuhteen oletuksen voimakkaasti toisiinsa.

Jenny: Lesbokulttuuri on myös kerroksellista: eri piireissä – ja ikäryhmissä – vallitsevat erilaiset normit.

Juulia: Niin, uskollisuus-normilla rakennetaan eroja ja yhtäläisyyksiä seksuaalikulttuurien välille. Kun esimerkiksi naistenlehti *Annan* "Mies puhuu naisesta" -juttusarjassa julkaistiin vuoden 2007 alussa näyttelijä Jani Toivolan haastattelu kertaluontoisen "Mies puhuu miehestä" -titellin alla, homojen ja heteroiden parisuhdenormien välisiä eroja oli pyritty häivyttämään otsikoimalla juttu sanoin "Uskottomuutta on vaikea antaa anteeksi".⁶ Toisaalta, kun kesällä 2006 lehdet uutisoivat pop-laulaja George Michaelin jääneen poliisin haaviin kruisailun vuoksi, jutuissa korostettiin, etteivät Michaelin ja hänen kumppaninsa häät ole peruuntumassa, koska homokulttuurissa suhtautumi-

4 Kangasvuo 2006, 204–210. Vrt. McLean 2004.

5 Ks. Weston 1998.

6 Anna 3/2007, 18.1.2007.

"Mutta itsehillintää on käytettävä enemmän siten, että pidättäydytään häiritsemästä toisen vapautta, kuin siten, että rajoitetaan omaa vapautta."

Bertrand Russell: Avioliitto ja moraalit

nen seksuaaliseen uskollisuuteen ei ole yhtä tiukkaa kuin heterosääntöisessä kulttuurissa.

Idealismi ja etiikka

Antu: *Satakunnan Kansan* pääkirjoituksen mukaan George Michael ei sovi Pori Jazzin pääesiintyjäksi, sillä hän on "viime vuosina nostattanut otsikoita lähinnä [É] jäätyään kiinni vessaseksistä rekkakuskin kanssa".⁷ Polyseksuaalisuus ja "matala halu"⁸, ei homous itsessään, siis teki hänestä sopimattoman esiintyjän suomalaisen keskiluokan suurimmille kesäfestivaaleille. Miksei porvarillisuus siedä rajatonta seksiä?

Juulia: Vaikka 1960- ja 1970-luvuilla keskiluokkaiset kulttuuriradikaalit problematisoivat seksuaalisia omistussuhteita ja uskollisuutta oman aikansa vasemmistoidaaleista käsin, heidän "vapaamielisyytensä" rajoittui

7 Satakunnan Kansa 10.3.2007.

8 Ks. Kalha (2007) matalasta halusta.

heteroseksuaalisen avioliiton kehyksiin. Avioliiton sisällä voitiin sitten harjoittaa parinvaihtoa, ryhmäseksiä tai biseksuaalisuuskokeiluja. Kulttuuriradikaalien jälkeläisistä tuli niin sanotun avioerosukupolven lapsia.

Jenny: Seksiradikaalipiireissä ihanne *kahdesta* ihmisestä parisuhteen perusmuotona ei lopultakaan kyseenalaistunut. Myöskään tapaa rakentaa ja ylläpitää ihmissuhteita ei problematisoitu.

Antu: No, kyllä esimerkiksi Broegger (1976) koetti kyseenalaistaa keskiluokan parisuhteen normaalia käsitteellisen muutoksen kautta nimeämällä avioliiton *kahden hengen yhteisöksi*, mutta tämä käsite ei vakiintunut. Mitä avioeroihin tulee, Anna Rotkirchin (2007) mukaan avioerojen määrässä ei ole tapahtunut dramaattisia muutoksia viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta uskottomuuteen suhtaudutaan silti kielteisemmin kuin ennen. Hän selittää tätä sillä, että nuoret kaipaavat sitoutumista, sillä ”monet 60-luvulla syntyneet omistautuivat työlle ja juhlimiselle, mikä synnytti tietynlaisen vastareaktion.”⁹ Eli perhe-elämä on taas muotia!

Juulia: Samat nuoret rakentavat myös uutta seksuaalipolitiikkaa, joka on yhtä aikaa elämänikäistä sitoutumista epäilevää ja toisaalta uusromanttista. Toisin kuin vanhempansa, he keskustelevat kriittisesti pikemminkin parisuhde- kuin avionormin kanssa. Olen itse 1960- ja 1970-lukulaisten vasemmistoliberaalien lapsi. Minulle ideaalista rakkaussuhdetta on aina edustanut ajatus kahden vapaan ja tasa-arvoisen ihmisen välisestä lojaa-
9 Suomen Kuvalehti 3/2007, 32.

lisuussuhteesta. Romantismiin kuuluu, että tällaisessa suhteessa kummallakaan ei ole halua eikä pyrkimystä omistaa toista, myöskään seksuaalisesti. Tosielämässä suhteet eivät kuitenkaan ole tasa-arvoisia eivätkä ihmiset vapaita. Myös seksiin liittyy paljon valtaa. Ideaalikuvieni vapaasti yhteenliittynyt kaksikko on lisäksi omiaan uusintamaan juuri sitä romanttisen rakkauden ideaa, jota sen on tarkoitus kritisoida.

Helena: Minut henkilö- ja sukuhistoria kiinnittää kristillisen-monogaamiseen rakkausavioliittoperinteeseen. Sosialistinen seksuaalikulttuurinen pohjavire on kieltämättä teoreettisesti puoleensavetävä.¹⁰ Ei-omistava, seksuaalisesti vapaiden ja toisistaan riippumattomien yksilöiden muodostama tasapainoinen kumppanuus – joka minulle määritetty polygamiana – on kuitenkin todellisuudelleni vieras ja utopistinen ajatus.

Juulia: Kulttuurivasemmistolainen seksuaaliradikalismi oli lopulta sukupuolittunutta ja heteroseksuaalista – jopa homofobista, kuten Pirkko Saisio (2003) on sitä kuvannut. En ole vakuuttunut siitä, että 1960- ja 1970-luvun vasemmistolaisvaimot nauttivat ”vapaista” avioliittojärjestelyistään. Heteroseksuaalisen suhteen struktuuri ja kulttuuris-yhteiskunnallinen status eivät voi olla vaikuttamatta siihen, millaisten valtojen verkossa moniseksuaalisuutta eletään.

Antu: Märta Tikkanen valotti romaanissaan *Vuosisadan rakkaustarina* (1978) sitä, miten seksuaaliliberaalien us-

¹⁰ Ks. suomalaisista historiallisista seksuaalimoraalidiskursseista Räisänen 1995.

kollisuusnormi oli sukupuolittunut: vaikka miehet olivat uskollisia lähinnä viinaksille ja viriliteetilleen, piti naisten siivota jäljet. Liekö tuo sukupuolitettu heteroliberaalius muuttunut Tikkasen päivistä?

Helena: Avioliittokontekstissa – joka on minulle vasta-avioituneena ajankohtainen asia – Bertrand Russellin seksuaalieettinen kanta on lähellä omaani. Russellin (1931, 231) mukaan hänen oppinsa ”ei yllytä irstauteen; siihen kuuluu melkein yhtä paljon itsehillintää kuin sovinnaisuutta. Mutta itsehillintää on käytettävä enemmän siten, että pidättäydytään häiritsemästä toisen vapautta, kuin siten, että rajoitetaan omaa vapautta”. Pidänkin toisen persoonallisuuden ja vapauden vastavuoroisen kunnioittamisen periaatetta tärkeänä. Yhtäältä seksuaaliset kokemuksemme, tunteemme, halumme ja kipumme sekä toisaalta autonomisuuden ja vapauden rajoitusten kokemuksemme ovat henkilö- ja kulttuurihistoriallisen taustan tuotoksia. Monisuhteisuus itsessään ei tee ihmisistä automaattisesti vapaampia, kehittyneempiä tai onnellisempia kuin yksi-avioinen elämäntyö.

Juulia: Mikään seksuaalikulttuuri ei ole valtojen dynamiikasta vapaa. Vapautta on pikemminkin valmius katsoa kulttuurisia rakkauskäsityksiä kriittisesti – siitä huolimatta, että esimerkiksi vastarakastuneelle monogamia tuntuu usein luonnolliselta ja ainoalta vaihtoehdolta. Moni tunnistaa itsessään myös halun omistaa. Näitä tunteita voi kuitenkin reflektoida. Mustasukkaisuuden ja monogamian välillä ei ole kausaaliyhteyttä.

Jenny: Laajennan käsiteverkkoa vielä yhdellä käsitteellä.

Polyamoriolla viitataan erilaisiin ihmissuhdekäytäntöihin, joissa yhtä ihmissuhdetta ei nosteta yhdeksi ja ainoaksi romanttisen, emotionaalisen ja seksuaalisen tyydytyksen antajaksi. Polyamoria-käsitteessä painottuvat ihmissuhde ja tunteet avioliitto- tai puolisositeen sijaan.¹¹ Angloamerikkalaisessa maailmassa on yhdistyksiä, liikkeitä, juhlia ja tiedostamisryhmiä polyamorisille. Nämä toteuttavat samantyyppistä identiteettipolitiikkaa kuin muutkin seksuaalisiksi vähemmistöiksi määrittyvät ryhmät. Itse pidän tällaisen identiteettipolitiikan toteuttamista jossain määrin ongelmallisena.

Juulia: Polyamorisuus ei tosin jäseny seksuaalisuuden kentässä perinteisellä seksuaalivähemmistö-logiikalla sukupuolen tai fetissin mukaan. Yhtäaikaista intiimisuhteet eivät aina ole ymmärrettäviä vaimo/rakastajatarakselilla, vaan niitä voi jäsentää muikin kuin se, kenen kanssa harrastetaan seksiä ja kenen kanssa ei. Joku voi elää useassa intiimissä suhteessa yhtä aikaa, joista missään ei sillä hetkellä ole seksiä. Läheisyyden muotoja ja asteita sekä niiden ympärille rakennettuja erilaisia järjestelyitä on valtavasti.

Jenny: Toisaalta polyamoria-yhteisöissä ja aktivismissa on näkyvässä selvää muiden ei-yksiavioisuuden muotojen – kuten parinvaihdon ja vaihtuvien seksisuhteiden – torjuntaa. Poly-yhteisöissä on omat suhdenorminsa, joissa seksuaalisuus on vähemmän keskeinen kuin tunneside.¹²

Helena: Olen kuitenkin kuulevinani, että tähän keskuste-

¹¹ Ks. esim. Rust 1996; Mint 2004; Klesse 2006.

¹² Klesse 2006.

luun olisi sisäänrakennettu moderni luonnollistava oletamus, jonka mukaan monisuhteisuus on aitoa, todellista seksuaalisuutta, jota kohden meidän tulisi pyrkiä.

Jenny: Ei suinkaan! Ajattelen, että ihminen on kulttuuriolento. Se, että käymme pohdiskelevaa keskustelua ihmissuhde- ja seksuaalinormeista, kertoo enemmänkin siitä, että tässä kulttuurisessa hetkessä nämä keskustelut ovat tarpeellisia ja mielekkäitä kuin siitä, mikä on "luonnollista".

Juulia: Usko autenttisuuteen ja sen kaipuu on modernin emansipaatio-ajattelun käänköpuoli. Siinä on samanlaisia kaikuja kuin esimerkiksi ajatuksessa kaikkien ihmisten "alkuperäisestä" ja "luonnollisesta" biseksuaalisuudesta. Poly- ja biseksuaalisuus sekä liberalismi muodostavatkin aivan erityisen, vapauden idean ympärille kiertyvän poliittisen patteriston, joka näkyy niin pornossa kuin erilaisissa seksuaalipoliitikoissakin.

Jenny: Idealistina minusta on tärkeää sanoa ääneen, että meidän tulisi pyrkiä kohden monimuotoisia ihmissuhteita, joissa seksuaalisuus ei ole olennaisin ihmissuhteita määrittävä ja rajaava tekijä. Edes täydellistä, monogaamista ihannetta toteuttava pariskunta ei voi rakentaa koko sosiaalista elämänsä toistensa varaan.

Antu: Toisaalta seksuaalisuuden korostaminen nähtiin 1980-luvulla seksiradikaalien lesbojen keskuudessa nimenomaan elintärkeänä, sillä uhkana nähtiin seksuaalisuuden repressio eli lesbojen palauttaminen sukupuoleensa, "tunteviksi" ja "rakastaviksi" naisiksi.

Juulia: Polyamoria-käsitteessä on se riski, että seksi representoituu liian neutraalina siihen nähden, että seksuaaliset dynamiikat, vallat ja jännitteet jäsentävät elämäämme koko ajan.

OSA II: Oikeus ja kulttuuri

Monisuhteiden lainsuojattomuus

Antu: Ruotsissa äskettäin tehdyssä naistutkimuksen gradussa¹³ väitetään, että "poly" eli eläminen useissa yhtäaikaissa rakkaus- ja intiimisuhteissa on varteenotettava vaihtoehto mono-normille. Toisaalta ihmiset kautta aikain ovat Suomessakin eläneet mitä erilaisimmissa suhdekuvioissa.

Jenny: Kahden ihmisen ja heidän lastensa muodostama perhe onkin varsin uusi ilmiö Suomessa. Vielä 1900-luvun alkupuolella vallitsevana perhemuotona oli useamman sukupolven talous. Nykyinen, kahden ihmisen parisuhteen ensisijaiseksi nostava systeemi toisarvoistaa tältä osin myös verisukulaisuussiteet.

Juulia: Myöskään juridinen avioliitto ei ole Suomessa itsestään selvästi ollut parisuhde- eli seksuaalinen sopimus. Se on ollut esimerkiksi sukuyhteiskuntaan liittyvä sukujen välisiä suhteita koskenut sopimus tai perhetalousmalliin liittynyt taloudellinen sopimus. Juridinen yksiavioisuus-ideologia on vasta 1600-luvun tuotetta. Sukuyhteiskunnassa polygaamiset avioliitot olivat mahdollisia ja lasten

¹³ Smoczynski 2006

oikeudet turvattuja syntyperästä riippumatta. Avioliiton mieltäminen osapuolten eikä sukujen väliseksi suhteeksi seurasi vasta kirkon vallasta 1300-luvulla. Tällöin määrättiin, että avioliiton oikeusvaikutukset alkoivat vasta parin vietettyä yön yhdessä, ja puolisoilta alettiin edellyttää aviouskollisuutta. Uskottomuudesta saattoi olla monia juridisia seurauksia. 1700-luvulla huoruuden vuoksi voitiin tuomita pysymään naimattomana, ellei syytön asianosainen kuollut, mennyt uusiin naimisiin tai antanut lupaa uuteen avioliittoon. Uskoton saattoi kärsiä myös määrättäessä omaisuuden jaosta, lapsien holhouksesta ja asumisesta.¹⁴

Helena: Talonpoikaisyhteisöissä esiaviolliset ja avioliiton ulkopuoliset suhteet olivat yleisiä. 1500–1600-luvuilla avioliiton ulkopuolinen seksuaalisuus kuitenkin kriminalisoitiin huoruutena ja salavuoteutena. Salavuoteudessa oli kyse naimattomien miesten ja naisten välisten seksuaalisuhteiden kriminalisoinnista ja huoruudessa avioliiton ulkopuolisten suhteiden säätämisestä rangaistavaksi. Kirkon tavoitteena oli seksuaalimoraalin vakiinnuttaminen ja seksuaalisuuden rajaaminen yksin avioliittoon. Avioliiton ulkoisen seksuaalisen käyttäytymisen katsottiin uhkaavan yhteiskunnallista vakautta.¹⁵ Vuoden 1734 laissa rangaistukset olivat ankaria. Esimerkiksi *kahdenpuolisesta huoruudesta* – jossa suhteen molemmat osapuolet olivat naimisissa, mutta eivät toistensa kanssa – oli säädetty kuolemanrangaistus. Rikoksen osapuolia ei kuitenkaan tuomittu rangaistukseen, jos he solmivat avioliiton kes-

14 Pylkkänen 1991; 2001.

15 Aalto 1996.

kenään.¹⁶

Juulia: Salavuoteuden kriminalisoimisen myötä myös naiset joutuivat tilille esiaviollisen seksin harjoittamisesta. Aiemmin esiaviollinen seksi oli nähty loukkauksena neidon naittajaa kohtaan, ja siihen ryhtymisestä rangaistiin vain miestä. 1600-luvulla vakiinnutettiin myös ajatus, jonka mukaan ulkoaviollisista suhteista tuli rangaista naisen ohella lasta. Sekä äidin että lapsen oikeudet kytkettiin avioliittoon.

Helena: 1600– ja 1700-lukujen linja jatkui vuoden 1889 rikoslaissa. Prostituution kriminalisointi tuki välillisesti monogaamista avioliittoinstituutiota. Sikiönlähdettäminen oli ankarasti rangaistu teko, sillä syntyvyydensääntösten katsottiin olevan vain ei-avioituneiden naisten intressissä.

Juulia: Salavuoteussäännös kumottiin vuonna 1926 ja huoruutta koskevat säännökset 1948. Huoruus jäi kuitenkin edelleen vaikuttamaan avioeroperusteena. Syyllisyysperusteisesta avioerosta luovuttiin vasta 1988. Lapsen rankaiseminen äidin epäsideellisestä käytöksestä poistui lainsäädännöstä oikeastaan vasta 1975, kun isyyslaki säädettiin ja aviottomien lasten eriasema lakkasi.

Helena: Salavuoteuden ja huoruuden rangaistavuuden poistamista voidaan pitää merkinä siitä, että rikoslakia ei enää pidetty ”tarkoituksenmukaisena” keinona sukupuolimoraalin ylläpitämiseksi tai seksuaalikäyttäytymi-

16 Ks. seksuaalirikoslainsäädännön historiallisesta kehityksestä Niemi-Kiesiläinen 2000.

sen ohjaamiseksi. Toisaalta dekriminatisointi sinällään ei tarkoittanut aiemmin kriminalisoitujen tekojen moraalista hyväksyntää. Vielä 1970-luvun seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksessa lainvalmistelijat pitivät seksuaalivietin normaalina tyydyttämistä avoliittoa.¹⁷ Samoin prostituutio dekriminatisoitiin vuonna 1936, mutta sitä valvottiin 1980-luvun jälkipuoliskolle saakka irtolaislain avulla.

Juulia: Vuonna 1929 säädetty avioliittolaki on ollut ydinperhe- ja monogamianormin tärkeä tyyssija. Avioliittolaissa säädettiin avioeroperusteista, jotka määrittivät kiellettyä käyttäytymistä avioliiton sisällä, ja käänteisesti myös avioliiton velvoitteita ja ihanteita. Vaikka uskollisuusvelvoitetta ei lainsäädännössä varsinaisesti tuotu esille, sen katsottiin kuuluvan avioliiton luonteeseen. Korkeimman oikeuden tulkintakäytännössä kieltäytyminen sukupuoliyhteydestä oli avioliiton peruuntumisperuste 1980-luvulle asti.¹⁸ Koska avioliitto velvoitti seksuaaliseen kanssakäymiseen, raiskaus avioliitossa ei ollut mahdollinen ennen vuotta 1994. Nykyisinkin puolisojen lojaalius toisiaan kohtaan on lähtöoletus (AL 2^a), mutta sen toteutumista ei kontrolloida.

Helena: Kaksinnaimista koskevia säännöksiä voi pitää viimeisinä jäänteinä avioliittoinstituution ja yhtenäisen seksuaalimoraalin suojelemiseen tähtäävistä kriminalisoinneista. Säännös kumottiin vuonna 1999. Nykyään monogaamisen avioliiton idean ylläpitämiseksi tarvittava virallinen kontrolli toteutuu lähinnä avioesteiden tutkimista

17 Seksuaalirikoskomitean mietintö 1967:A 12.

18 KKO 1954 II 110; KKO 1979 II 36.

taa koskevien avioliittolain säännösten kautta.

Juulia: Kun avioliiton normeja ei enää suoranaisesti määritellä lainsäädännössä, olennaisempi kysymys on se, keiden suhteet tunnustetaan oikeusvaikutuksiltaan avioliittoa vastaaviksi. Parisuhdenormeja ei myöskään voi enää tarkastella yksinomaan kansallisen oikeuden näkökulmasta. Puoliso-käsitteen rajojen määrittelyn yksi keskeinen paikka on nykyisin eurooppaoikeus, sillä EULainsäädäntö mahdollistaa unionikansalaisten puolisoille erilaisia oikeuksia ja taloudellisia etuuksia.¹⁹

Helena: Monisuhteisuudella on edelleen merkitystä ainakin lapsi-, nimi- ja avioliittolainsäädännön kannalta. Isyyslaissa isyys nimittäin lähtökohtaisesti todetaan avioliiton perusteella. Polyseksuaalisissa tapauksissa joudutaan turvautumaan isyyden selvittämiseksi sen tunnustamiseen. Jos lapsen vanhemmilla puolestaan ei ole yhteistä sukunimeä, lapsen sukunimi määräytyy vanhempien ilmoituksen perusteella.

Juulia: Perintöoikeudellisesta näkökulmasta voi pohtia tilanteita, joissa "lesken" asemassa olevia henkilöitä on useita. Oikeus jäädä asumaan yhteiseen jakamattomaan asuntoon on yksi tärkeimpiä lesken eduista. Polyamorisisa huushollissa näin ei tapahdu, vaan kuolinpesä hajooa

19 Raitio 2006, 228 - 233. EY-tuomioistuimen ratkaisuihin ollaan linjattu esimerkiksi samaa sukupuolta olevien parien ja transsukupuolisten puolisojen oikeutta työsuhteesta johtuviin puolisoalennuksiin. Puolisouteen liittyvät oikeudet ovat olleet keskeisiä myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle, joka on yksityiselämän suojan perusteella antanut suojaa samaa sukupuolta oleville pareille, vaikkei se olekaan katsonut voivansa suojata heidän perhe-elämäänsä. C-117/01 K.B. (2004) ECR I-541 (K.B. -tapaus); C-249/96 Grant (1998) ECR I-621 (Grant-tapaus).

ja siirtyy edelleen polyamorikon perillisille, jos näitä on, eikä testamenttia ole olemassa. Lisäksi perinnönjaossa polyamorikon usean ei-virallistetun parisuhdekumppanin asema on heikompi, sillä "ventovieraina" he maksavat korkeampaa perintöveroa. Voikin kysyä, onko perusteltua, että vain läheiset sukulaiset – aviopuoliso ja rekisteröity parisuhdekumppani mukaan lukien – kuuluvat alemman perintöveron luokkaan. Miksei ole mahdollisista testamentata yhtä edullisesti omaisuuttaan niille, jotka ovat olleet itselle läheisiä ja tärkeitä, kuin antaa mahdollisesti etäisen lähisukulaisen periä se?

Helena: On kuitenkin huomattava, että monogaamisesta normista poikkeaminen itsessään ei aiheuta oikeudellisia seuraamuksia ainakaan seksuaalirikoslainsäädännön näkökulmasta. Nykyisen rikoslain liberaalina lähtökohtana on, että kukin valitkoon seksuaalisen elämäntyylinsä haluamallaan tavalla, kunhan ei vahingoita muita.

Juulia: Toinen asia tietysti on, millaista tosiasiallista vaikutusta mono-normista poikkeamisella on sellaisissa tilanteissa, joissa lakia sovelletaan ja yksilön elämänvalinnat tulevat välillisesti arvioitavaksi. Angloamerikkalaisen *queer legal studies* -suuntauksen piirissä on kirjoitettu paljon *good gay/bad gay*-ongelmasta. Saavuttaakseen seksuaalisen kansalaisen statuksen eli tosiasiallisen tasa-vertaisuuden lain edessä lesbojen ja homojen on elettävä siveellisemmin kuin heteroiden. Esimerkiksi huoltajuuskiistoissa on voinut olla väliä sillä, onko lesboäidillä ollut useita kumppaneita vai yksi vakaa parisuhde, tai onko väkivaltarikoksen syyksi tulkittu homouhrin polyseksuaalinen elämäntapa.

Seksuaaliset arvoasteikot

Antu: Antropologi Gayle Rubinin (1984) ajatus länsimaisten seksuaalisuuksien hierarkkisesta arvottamisesta on edelleen ajankohtainen. Jako hyviin ja pahoihin seksuaalisuuksiin säilyy, mutta arvotus piirtyy myös lesbouden ja homouden *sisälle* kunniallisten ja kunnianttomien välille.

Jenny: Niin, tietyt ihmissuhteet ensisijaistetaan avioliittolainsäädännön ja rekisteröintilain voimin, ja ihmisistä tehdään kahden ihmisen taloudellisia yksiköitä.

Antu: Ehkä lainsäädäntö ohjaa meitä oman sisäisen loგიikkansa vuoksi yhtenäisiin suhteisiin. Ajatus julkisesta ja yksityisestä on jako, joka johtaa mono-normiin ja avioliittonormiin. Esimerkiksi avoleskien asema on suojaton, koska katsotaan, ettei valtiolla ole syytä suojata heidän asemaansa.

Juulia: Avioliittolainsäädännössä omituista onkin sen ristiriitaisuus: se korostaa yhtäältä aviopuolisoita tasa-arvoisina, itsenäisinä sopimusosapuolina ja toisaalta taas tunnesuhteessa olevana yksikkönä. Mutta miksi lainsäädäntö poikkeaisikaan arkiajattelustamme! Miellämme parisuhteen olomuotona, jossa kaksi sulautuu yhdeksi: on oltava yhteiset halut ja intressit ja kaikki asiat on tehtävä yhdessä. Soile Pohjonen (1998) on ehdottanut, että yhteiselämä- ja yhteistaloussuhteisiin liittyvien sopimusten tulisi olla enemmän yksilöllisiä ja osapuolten sovittavissa, jolloin ihmiset itse ottaisivat vastuun siitä, mitä liitoltaan haluavat. Mikäli sopimusta taas ei olisi tehty, sovellettaisiin toissijaista lainsäädäntöä, kuten vaikkapa kauppalakia.

Valittavissa voisi myös olla useita vakiomalleja, esimerkiksi puhtaasti taloudellisia suhteita säänteleviä malleja tai sellaisia, joissa kuvattaisiin yhteiselämän sisältöä, kuten kotitöiden jakoa tai päätöksentekoa. Myös määräaikainen avioliitto voisi tulla kyseeseen. Solmitaan sitova sopimus, mutta vain tietyksi ajaksi, eron mahdollisuus huomioiden.

Jenny: Nykyisin on vaikeaa järjestää elämäänsä muuten kuin yhdenlaisen parisuhdemallin mukaisesti. Esimerkiksi kommuuniasumista on vaikea valita pysyväksi elämäntavaksi, jo sen vuoksi, että asunnot suunnitellaan kahden ihmisen paria ja heidän lapsiaan varten. Vallitseva parisuhdemalli näkyy siis paitsi lainsäädännössä, myös asuntopuunnittelussa ja sellaisissa järjestelmissä, joilla ei ole suoranaista tekemistä parisuhdeideaalien ja seksuaalinormien kanssa. Esimerkiksi toimeentulotuki ja asumistuki ovat järjestelmiä, joissa elatusvastuiden määrittäminen muuttuu hyvin vaikeaksi, jos asumismuoto on jokin muu kuin kahden aikuisen – ja kenties heidän lastensa – muodostama talous.

Juulia: Kaikenlaisissa parisuhteissa elävien henkilöiden on kuitenkin mahdollista tehdä sopimuksia suhteensa oikeusvaikutuksista. Ongelma on pikemminkin siinä, ettei sopimuksia tehdä. Mitä taas tulee olemassa oleviin virallistetun parisuhteen muotoihin, kokemukseni omasta tuttavapiiristäni on, että homomiehet ovat osanneet viisaammin käyttää rekisteröidyn parisuhteen mukanaan tuomia mahdollisuuksia varallisuussuhteidensa järjestelyyn kuin lesbot, jotka "menevät naimisiin" tunneperustein.

Antu: Kuten liberaalit mielellään sanovat: seksuaalisuudella ja sukupuolella ei nykyään ole merkitystä, vaan sillä, mitä ihmiset keskenään sopivat liittonsa säännöiksi. Niin houkutteleva kuin ajatus onkin, olen varuillani liberaalin ajattelun suhteen, sillä se peittää erilaisia alistussuhteita näennäisen tasa-arvon nimissä. Luulen, että nimenomaan sopimuksen käsitteen kohdalla antropologeilla, oikeustieteilijöillä ja queer-tutkijoilla olisikin hyvin paljon annettavaa toinen toisilleen.

Juulia: Oikeusteoreetikkojen ja antropologien näkemykset ihmiskunnan alkuperäisestä tilasta ovat tässä kohdin eronneet toisistaan huomattavasti. Esimerkiksi 1600-luvun luonnonoikeusajattelijat uskoivat, että uskollisuus oli oikeushyvä, joka oli olemassa luonnontilassa ennen sopimusperäisen oikeustilan syntyä. Uskollisuudesta ei voinut siksi sopia sopimuksin tai säätää lailla. He myös katsoivat, että puolisoilla oli toisiinsa muut poissulkeva oikeus. He toisin sanoen omistivat oikeuden toistensa henkilöön, kuten suvunjatkamiskykyyn. Aviorikos oli näin tuomittava loukkauksena toisen omistukseen.²⁰

Jenny: Antropologisesta näkökulmasta olennaista on se, että kahden ihmisen parisuhde tunnesiteineen, uskollisuuksineen ja uskottomuuksineen on vähemmän relevantti kuin se kulttuurinen järjestelmä, jonka avulla sukulaisuuksia määritellään ja omaisuuksia siirretään, ja jota myös avioliitoksi kutsutaan. Jos avioliittoa pitää taloudellisena ja sukulaisuutta määrittävänä järjestelmänä, niin avioliitossa oleva ei ole vain uskollinen tai uskoton

²⁰ Locke 1689.

puolisolleen, vaan koko suvulle ja taloudelliselle järjestelmälle. Kun siirrytään pois länsimaisesta, yksiavioisesta, kahden ihmisen välisestä parisuhdemallista, on vaikea sanoa, miten uskollisuus ja uskottomuus määrittävät. Puhutaanko seksuaalisesta uskollisuudesta puolisolle vai uskollisuudesta seksuaalinormille? Jos seksuaalinormi sallii seksuaalisuuden myös avioliittoinstituution ulkopuolella, voidaanko puhua uskottomuudesta? Seksuaalinormit vaihtelevat paljon yhteisöstä toiseen, ja normit ovat myös sukupuolittuneita. Yleisesti ottaen eri kulttuureissa naisen seksuaalisuutta säädellään paljon enemmän kuin miehen, jolloin uskollisuuden ja uskottomuuden käsitteetkin merkitsevät eri asiaa eri sukupuolille.

Juulia: Nykyisin ei-normatiivisten suhteiden pohtimisen kannalta kiehtova alue on kansainvälinen yksityisoikeus. Oikeusvertailevassa otteessaan se on antropologiselle tajuudelle virittänyt oikeudenala. Sen alalla joudutaan jatkuvasti kysymään, miten voisimme täyspainoisesti tunnustaa muualla vahvistetut, legaalit liitot, vaikkeivät ne vastaisi omia käsityksiämme lainsuojaamasta parisuhteesta. Joissakin valtioissa ovat mahdollisia esimerkiksi yhteiselämään liittyvät sopimusjärjestelyt, jotka saattaisivat meikäläisittäin vastata avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen sekamuotoa tai rekisteröityä avoliittoa. Sopimukseen saattaa kuulua sellaisia arjen lojaalisuuteen ja taloudelliseen tukeen liittyviä edellytyksiä, joita meidän järjestelmämme ei tunnista. Moniavioisuudelle annetut oikeusvaikutukset valtioissa, jotka eivät moniavioisuutta tunnusta, on silti yksi kansainvälisen yksityisoikeudenkin kinkkisimmistä pulmista, sillä esimerkiksi meillä

moniavioisuutta pidetään *ordre publicin* eli kansallisen oikeutemme perustan vastaisena järjestelyinä.²¹

Eroon rakkaudesta!

Antu: Jos rakkaus ja uskollisuus olisivat ihmisen ”päämäärä” tai ”olemus”, miksi tarvitsisimme niin laajoja PR-toimenpiteitä kuin tv:n saippuasarjat, romanttiset elokuvat, kaunokirjallisuus ja siveellisyyslait sen saavuttamiseksi?

Juulia: Moniseksuaalisuuden paradoksi piilee siinä, että se on samanaikaisesti sekä näkyvää ja arkista että toisaalta ei-hyväksyttävää ja tuomittua. Lainsäädännössä on nähtävissä, että perheen ”luonnollisen” tehtävän toteutumiseksi on kaivattu runsaasti lainsäätäjän apua. 1800-luvun lopulla ruvettiin ajattelemaan, että rikosoikeus on erityisen hyvä keino siihen, sillä seksuaalinen siveellisyys perheessä katsottiin lähes julkisoikeudelliseksi intressiksi. Tämä olikin syy siihen, että monogamianormia alettiin tukea rangaistussäännöksiin määrittelemällä aviouskollisuudesta poikkeava seksuaalisuus epäsiiveelliseksi.

Helena: Yksisuhteisuus on kuitenkin arvokasta, sillä siihen liittyvä luottamus tuottaa turvallisuutta.²² Luottamus voidaan ymmärtää esimerkiksi altistumiseksi toisen mahdollisen, vaikkakaan ei odotetun, emotionaalisen hyväksikäytön ja mielivallan kohteeksi. Se on oman seksuaalisen haavoittuvuuden hyväksymistä sekä halua uskoa toisesta

²¹ Mikkola 2004.

²² Willig 1997.

hyvää ilman mitään epäilystä.²³

Antu: Kuulostaa optimistiselta! Voisiko luottamus siis olla rakkauden sijaan se käsite, jolla ihmissuhteita kannattaisi punnita?

Helena: Suhteen läheisyys ei kuitenkaan välttämättä takaa luottamusta ja autonomisuutta. Intiimisuhteiden näkökulmasta onkin ongelmallista, kuinka luottamusfasadi voidaan erottaa aidosta ja tasaveroisesta luottamussuhteesta. Epäaidossa luottamussuhteessa valta on usein polarisoitunutta, ja suhteen dynamiikkaa leimaa negatiivinen riippuvuus sekä *bonus pater familias* -tyyppinen valtahierarkia.

Juulia: Luottamus on avainsana siinä mielessä, että uskotomuuden ja pettämisen käsitteet viittaavat kaiken edellä mainitun ohella siihen, että jotakin tapahtuu ihmisen selän takana, hänen tietämättään. Pettäminen ja avoimuus ovat näin toistensa vastakohdat: toisen tietten ei voi olla uskonon tai petollinen. Puhuessamme luottamuksesta ajaudumme kuitenkin helposti kehään: mittaamaan luottamusta juuri seksuaalisten "petosten" mittarilla.

Jenny: Eräs polysuhteessa elävä biseksuaali haastateltavani totesikin, että "pettämistä ei ole seksi, pettämistä on se, että valehdellaan ja salataan". Vaikka toteamus onkin varsin optimistinen, se kuitenkin korostaa sitä, kuinka seksuaalisuuden rajoittamisen ei tarvitse olla luottamuksen ehto.

23 Ks. luottamuksen käsitelmäritelmistä Blomqvist 1995.

Juulia: Luottamuspuhe on trendikästä. Esimerkiksi feministisessä tutkimuksessa on viime vuosina nojaututtu juuri luottamuksen käsitteeseen, kun on analysoitu, mikä vallitsevassa seksuaalikulttuurissa on vialla. On katsottu, että liberalistinen seksuaalikulttuuri ei suojaa yksilöiden välistä luottamusta.²⁴ Tavoitteeksi asetettu luottamuskulttuurin jälleenrakennus on kuitenkin mielestäni heteronormatiivisesti väritynyt projekti. Tuskin siinä on ajateltu vaikkapa masokistin luottamusta sadistiin s/m-suhteessa.

Antu: Helenan tarkoittama luottamus tuntuu sisältävän parisuhderakkausnormin, tai ainakin diskurssin. Roland Barthes väittää teoksessaan *Rakastuneen kielellä* (1977/2000), että romanttinen rakkaus on historiallinen diskurssi, johon helvetillinen mustasukkaisuus, räytyminen ja muut kärsimykset kuuluvat sisäänrakennettuina. Barthesin mukaan rakastunut ajattelee kaiken aikaa: "Toinen on minulle velkaa sen mitä tarvitsen." Esimerkiksi klassikonovellissa *Carmen* (1848/1959) osoitetaan selvästi, mihin uskollisuuden ideaali pahimmillaan johtaa: Carmenin kunniallinen rakastaja suistuu mustasukkaisuuksissaan ensin maantierosvoksi ja murhaajaksi, kunnes ottaa Carmenin hengiltä, mieluummin kuin jakaa tämän rakkauden muiden kanssa. Pitäisikö meidän siis hankkiutua eroon koko rakkauden käsitteestä, jotta pääsisimme eroon parisuhdeväkivallasta?

Juulia: Parisuhderakkaudelle on ominaista, että ymmärrämme sillä jotain aivan muuta kuin puhuessamme

24 Näre 2000.

rakkaudesta muussa kuin parisuhteen kontekstissa. Parisuhterakkaus toimii sellaistenkin tekojen ja vaateiden oikeuttajana, joita muuten emme hyväksyisi. Lisäksi siihen sisältyy kiristävä kaksipuolisuuden vaatimus: toisen pitäisi antaa ja olla valmis antamaan sama kuin minunkin. Siksi en tiedä, onko lopulta vaatimus "avoimuudestakaan" ratkaisu mihinkään: myös se on vaatimus äärimmäisestä jakamisesta.

Jenny: Romanttinen rakkaus edellyttää asettautumista romanttisen rakkauden narratiiviin, mutta onko seksuaalisuus todellakin olennainen rakkauden määrittäjä? Miksi minun tulisi rakastaa vähemmän sellaista ihmistä, jonka kanssa en harrasta seksiä kuin sellaista, jonka kanssa harrastan? Miksi ihmisiä kohtaan tunnettuja tunteita pitäisi asettaa romanttisen rakkauden kehykseen ja samalla erottaa yksi ihmissuhde muista? Rakkauden käsite kaipaisikin uudelleentulkintoja sen hylkäämisen sijaan

Lähdeaineisto

Aikakauslehtilähteet

Anna 2007: "Mies puhuu naisesta": Jani Toivola. 18.1.2007.

Satakunnan Kansa 2007: Tänään: Ei tule Poriin. 10.3.2007.

Suomen Kuvalehti 2007: Erikoistutkija Anna Rotkirch: "Nynny aihe vei mukanaan" 3/2007, 32.

Kaunokirjalliset lähteet

Mžrimže, Prosper 1848/1959: *Carmen*. Helsinki: Otava.

Saisio, Pirkko 2003: *Punainen erokirja*. Helsinki: WSOY.

Tikkanen, Märta 1978: *Vuosisadan rakkaustarina*. Helsinki: Tammi.

Kirjallisuus

Aalto, Seppo 1996: *Kirkko ja kruunu siveellisyyden vartijoina. Seksuaalirikollisuus, esivalta ja yhteisö Porvoon kihlakunnassa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Barthes, Roland 1977/2000: *Rakastuneen kielellä*. Jyväskylä: Nemo.

Blomqvist, Kirsimarja 1995: *The Concept of Trust: An Interdisciplinary Literature Review and Analysis*. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu, kauppatieteellinen osasto.

Broegger, Suzanne 1973/1976: *Vapauta meidät rakkaudesta*. Helsinki: Otava.

Duggan, Lisa 2003. *The Twilight of Equality: Neo-Liberalism, Cultural Politics and the Attack on Democracy*. Boston: Beacon Press.

Kalha, Harri (toim.) 2007: *Pornoakatemia*. Helsinki: Eetos.

Kangasvuo, Jenny 2006: Joustolesbot identiteettihississä. Teoksessa Kinnunen, Taina & Puuronen, Anne (toim.): *Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat*. Tampere: Vastapaino, 198–214.

Klesse, Christian 2006: Polyamory and its 'Others': Contesting the Terms of Non-Monogamy. *Sexualities* 5, 565–583.

Locke, John 1689: *Two Treatises of Government*. Hanover.

- Mazzarella**, Merete 1997: *Uskottomuuden houkutus*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- McLean**, Kirsten 2004: Negotiating (Non)Monogamy: Bisexuality and Intimate Relationships. *Journal of Bisexuality* 1–2, 83–97.
- Mikkola**, Tuulikki 2004: *Kansainvälinen perhe- ja jäämistöoikeus*. Helsinki: WSLT.
- Mint**, Pepper 2004: The Power Dynamics of Cheating: Effects on Polyamory and Bisexuality. *Journal of Bisexuality* 3–4, 55–76.
- Niemi-Kiesiläinen**, Johanna 2000: Mitä seksuaalirikoslailla halutaan suojella? Teoksessa Honkatukia, Päivi, Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Näre, Sari (toim.): *Lähentelystä raiskauksiin: tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Näre**, Sari 2000. Nuorten tyttöjen kohtaama seksuaalinen väkivalta ja loukattu luottamus tunnetaloudessa. Teoksessa Honkatukia, Päivi, Niemi-Kiesiläinen, Johanna ja Näre, Sari: *Lähentelystä raiskauksiin: tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pylkkänen**, Anu 1991: Avioliiton historiaa. Sukujen sopimuksesta kahden kauppaan. Teoksessa Pia Letto-Vanamo (toim.): *Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Jyväskylä: Gaudeamus, 80–97.
- Pylkkänen**, Anu 2001: Avioliitto, perhe, sukupuoli – suomalainen näkökulma. Teoksessa Kevät Nousiainen & Anu Pylkkänen (toim.): *Sukupuoli ja oikeuden yhdenvertaisuus*. Helsinki: Forum Iuris, 69–131.
- Pohjonen**, Soile 1998: *Parisuhde yksityisoikeudellisessa ajattelussa*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja n:o 219. Vammala: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Raitio**, Juha 2006: *Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat*. Helsinki: Talentum.
- Rubin**, Gayle 1984: Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality. Teoksessa Vance, Carole (toim.): *Pleasure and Danger: Exploring Female Sexuality*. London: Routledge Kegan Paul.
- Russel**, Bertrand 1931: *Avioliitto ja moraal*. Jyväskylä: Gummerus.
- Rust**, Paula C. 1996: Monogamy and Polyamory. Relationships Issues for Bisexuals. Teoksessa Firestein, Beth A. (toim.): *Bisexuality. The Psychology and Politics of an Invisible Minority*. Thousand Oaks: Sage Publications, 127–148.
- Räisänen**, Anneli 1995: *Onnellisen avioliiton ehdot*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Smoczynski**, Eva 2006: *Poly – bejakandet av samtidigt begär och samtidigt kärlek. En genusvetenskaplig intervjustudie om att (vilja) ha flera kärleksfulla intima relationer samtidigt*. C-uppsats. Stockholm: Södertörns högskola/Institutionen för genus, historia, litteratur och religion.
- Weston**, Kath 1998: Longslowburn: *Sexuality and Social Science*. New York & London: Routledge.
- Willig**, C. 1997: The Limitations of Trust in Intimate Relationships: Constructions of Trust and Sexual Risk Taking. *British Journal of Social Psychology* 36, 211–221.